

ГРОШОВА ЕМІСІЯ НА УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ В ПЕРІОД ДИРЕКТОРІЇ, ПРЕДСТАВЛЕНА В КОЛЕКЦІЇ МУЗЕЮ ГРОШЕЙ НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ

У статті подається та аналізується грошова емісія на українських землях 1918 -1920 роках. В роки політичної та економічної нестабільності, оточені з усіх сторін ворогами, українці вперто та відчайдушно творили свою історію – історію власної, самостійної держави. Через внутрішні розбіжності та зовнішню загрозу на початку ХХ сторіччя ця спроба закінчилася невдачею. Проте створила базу відродження української державності, що й було успішно здійснено в 1991 році. Не останню роль в цьому відіграла і власна грошова одиниця. В колекції Музею грошей репрезентовано одні з останніх грошових одиниць, випущених Директорією Української Народної Республіки.

Ключові слова: Директорія; грошовий знак; революція; емісія.

Революційні події в Росії у лютому – березні 1917 року спричинили падіння монархії, та нашу спробу створити самостійну українську державу. Українська Народна Республіка знаменувала собою відчайдушну боротьбу за створення своєї державності та незалежності. Через швидку зміни влади, постійні перевороти, внутрішні протиріччя та зовнішню агресію цього не вдалося зробити. Проте, за будь-яких умов, не маючи хорошого устаткування, якісного паперу, маючи величезні проблеми з доставкою грошей, замовлених за кордоном, емісія українських грошей продовжувалася. Карбованці, гривні, шаги залишилися в нашій історії беззаперечним доказом існування державності.

Події листопада 1918 року – повалення монархії в Німеччині і Австро-Угорщині та крах окупаційного режиму в Україні привели до падіння уряду гетьмана Скоропадського. 14 листопада 1918 року в Білій Церкві була утворена Українська Директорія, війська якої через місяць увійшли до Києва.

При будь якій владі питання випуску власних грошей залишалася одним з найголовніших та найважливіших. Уряд Директорії продовжував самостійну фінансову політику,

але вже в стані війни з радянською Росією та Українською радянською владою, що було оголошено 16.01.1919 року. Він нічого не зміг зробити для стабілізації грошової системи, продовжуючи випускати в обіг величезні суми грошей. А прийняті закони та постанови щодо грошової реформи залишилися «на папері» [1].

Спершу Директорія використовувала запаси грошей Центральної Ради і уряду Скоропадського. В обігу були російські рублі, німецькі марки та австрійські крони. Використовувались також бони міст і окремих містечок.

Друкували і власні гроші: у Станіславі (Івано-Франківськ) банкноти 5 гривень, у Кам'янці-Подільському 10, 25, 100, 250 і 1000 карбованців. Банкноти виготовлялися з кліше, які були замовлені ще при гетьмані (крім 5 гривень, 10 та 25 карбованців).

Виготовлення купюр дрібних номіналів пояснюється серйозною розмінною кризою, що виникла внаслідок дефіциту банкнот.

5 лютого 1919 року Директорія залишила Київ, та перебралася у Вінницю, а звідти до Тернополя, Станіславова та Кам'янець-Подільська.

Єдиний держаний паперовий знак УНР, друкований на території ЗУНР, у Станісла-

вові в 1919 році був розмінний знак номіналом 5 гривень.

Аверс та реверс п'яти гривень зразка 1919 року.
Колекція Музею грошей Національного банку

Оскільки основні товарообмінні операції між східними і західними територіями України були пов'язані з цукром та нафтою, то, найімовірніше, що ідея виникнення 5-гривневого номіналу зумовлена відповідною ціною одного фунта цукру [2].

Випущений він був в приватній друкарні по вулиці Сапїжского, та через поспіх на частині розмінних знаків пропущено літеру «р» (гивень). За однією із версій це був своєрідний протест друкарів проти уряду. Як би там не було, зараз завдяки такій помилці, це дуже рідкісні знаки в колекції грошей УНР.

Розмінний знак був виготовлений на сірому папірі з водяним знаком «гриби». На усіх банкнотах однакова серія: С. А. 1. Розмір 100x60 мм.

Саме цей грошовий знак вважається найменш вдалим, та був створений компіляцією навіть не одного чи двох авторів.

Михайло Обідний про цей знак надав наступну інформацію: « Якому художнику належить проект цього знаку? І нікому, і зразу трьом. Склалося так, що завідуючий експедицією І. Мозалевський залишив цю посаду, а його наступник художник А. Подушко ще

не приступив до роботи. Тому за виготовлення проекту взяли тимчасово виконуючий обов'язки завідуючого П. Данильченко і його помічник Б. Канавець. Вони вирізали орнамент із кліше різних грошей, які вже випускались, й з'єднали в один знак. А саме? Овал з тризубцем взяли з 10 карбованців роботи Г. Золотова, квадрат з тризубом з марки в 10 шагів – А. Середи, козака із 1000 крб. роботи художника Золотова, але сама печатка з козаком належить не Г. Золотову, а Г. Нарбуту. Г. Золотов лише її вставив на свою купюру. Так з'явилися в обігу ці 5 гривень»[2, 340].

На жаль, в колекції Музею грошей Національного банку відсутні рідкісні екземпляри саме з похибкою, проте 5-ти гривневий номінал гідно репрезентує черговий етап грошової емісії нашої держави.

Якщо 5 гривень вважаються найбільш невдалими банкнотами, то одними з найкращих стали купюри в 1000 карбованців. Ескізи намалював Г. Золотов, а емісії здійснювалися в 1918-1920-х роках і гетьманським урядом і Директорією в Києві, Кам'янці – Подільському та Варшаві.

Аверс та реверс 1000 карбованців зразка 1918 та 1920 років.
Колекція Музею грошей Національного банку

З лицьового боку вгорі був текст «Українська держава», нижче в картуші «Знак Державної Скарбниці тисяча карбованців» написано, зліва в овалі – «Ходить нарівні з кредитовими білетами», справа вміщено зображення козака з рушницею і текст «Фальшування карається по закону», підпис «Лебідь – Юрчик» та печатку з малюнком козака з рушницею.

Зі зворотного боку містилося зображення двох жіночих постатей, вгорі між ними – тризуб, нижче цифра «1000», одна з них тримає в руках гетьманську булаву, а друга риг достатку, по бокам у квадратах була цифра «1000». Від булави і пішла назва купюр «гетьманки».

В вітрині експозиції Музею можна побачити купюри 1918 та 1920 років випуску. Щоправда, відрізнити під склом їх практично неможливо. Проте взявши в руки можна зробити висновки, що одна банкнота серії АВ була емітована в Києві в 1918 році. Вона містить водяні знаки: хвилясті лінії та коричневий реверс. Інша без водяних знаків. Друкована сітка – ламані лінії. Серія АІ. Саме такі випускали у Варшаві в 1920 році.

Остання емісія Директорії готувалася в Австрії. Було заплановано випустити купюри в 50 та 1000 гривень. Проте, крім кількох пробних примірників ці гроші залишилися лише на проекті, тому що 20 листопада 1929 року за наказом Симона Петлюри уряд Директорії припинив своє існування.

Не дивлячись на всі несприятливі умови, українські гроші цілком добре виконали призначене їм завдання. На протязі цілого 1918 і 1919 року, а почасти і в 1920 році, на ці гроші удержувався весь державний апарат, пошта й залізниця, які не давали прибутку, та армія. 1918 року тими грошми платилося за продукти сільського господарства, що їх держава постачала Німеччині й Австрії; на ці гроші Українська Центральна Рада придбала мільярдів суми в німецькому й австрійському банках це дало нам можливість протягом трьох років удержувати дипломатичні місії майже в усіх європейських державах і в США [4].

Сам факт існування українських грошей засвідчив серйозність намірів українців вийти з-під опіки великодержавної ідеології та творити власну державність.

Список використаних джерел

1. Тхоржевський Р. Й. Нариси історії грошей в Україні (з давніх часів до сучасності) [Текст] : Навч. посіб. – Т. : Вид-во Карп'юка, 1999. – 238 с.
2. Скоморович І. Г. Історія грошей і банківництва / І. Г. Скоморович, С. К. Реверчук, Я. Й. Малик та ін. [Підручник / За заг. ред. д-ра екон. наук, проф. С. К. Реверчука]. – К. : Атіка, 2004. – 340 с.
3. Харитонов Д. Українські паперові гроші, 1917–2005. Каталог. – К., 2005. – 112 с.
4. Мартос Б. Гроші Української держави / Б. Мартос, Я. Зозуля. – Мюнхен, 1972. – 100 с.

N. O. Trifonova,

Chief custodian of funds Museum of money
of the National Bank of Ukraine, Kyiv, Ukraine

MONEY ISSUE ON UKRAINIAN LANDS DURING THE PERIOD OF THE DIRECTORY, REPRESENTED IN THE COLLECTION OF THE MUSEUM OF MONEY NATIONAL BANK OF UKRAINE

The article presents and analyzes the monetary issue in the Ukrainian lands of 1918–1920 years. During the years of political and economic instability, surrounded by enemies from all sides, Ukrainians stubbornly and desperately created their own history – the history of their own, independent state. Due to internal contradictions and external threats at the beginning of the 20th century, this attempt failed. However, it created a base for the revival of Ukrainian statehood, which was successfully implemented in 1991. Not the last role played by this and own currency. The collection of the Museum of Money presents one of the last monetary units issued by the Directory of the Ukrainian People's Republic.

Key words: Directory; monetary sign; revolution; issue.

Рецензенти: **Котляр Ю. В.**, д-р іст. наук, професор;
Сінкевич Є. Г., д-р іст. наук, професор.